

ศึกษาประวัติชีวิตและภูมิหลังของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี

ประวัติชีวิตและการศึกษา

ประวัติชีวิต

ศ.นพ.ประเวศ วะสี เป็นบุตรคนที่ 4 ในจำนวน 5 คน ของนายคล้าย และนางกิม วะสี เกิดที่บ้านเลขที่ 103-104 ถนนปากแพรก ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2474 บิดามารดามีอาชีพทำไร่ ต่อมาเปลี่ยนอาชีพเป็นช่างแพ และตั้งร้านขายของชำที่ตำบลเกาะสำโรง บนฝั่งแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี (กรมวิชาการ, 2525) พี่น้องของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี มีดังนี้

1. นางสาวสุภาพ วะสี ขณะนี้อาศัยอยู่กับ ศ.นพ.ประเวศ วะสี
2. นายสุชาติ วะสี ขณะนี้เกษียณอายุราชการแล้ว ตำแหน่งสุดท้ายที่ได้รับคือ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสาธารณสุขจังหวัดชลบุรี
3. นายนคร วะสี เคยรับราชการเป็นนายทหารยศร้อยเอก และเสียชีวิตเมื่ออายุ 39 ปี
4. ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี
5. นายประสาน วะสี จบเภสัชศาสตร์ ปัจจุบันเปิดร้านขายยาอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรี (ประสาน วะสี, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2534)

ศ.นพ.ประเวศ วะสี แต่งงานกับแพทย์หญิงจันทพงษ์ ประกอบผล ซึ่งเป็นอาจารย์ทางจุลชีววิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล และมีบุตร 2 คน คือ (แก้ว วิเชียรฑูรย์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2534)

1. นายอรุณ วะสี ศึกษาอยู่ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. นางสาวนงา วะสี ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนราชินี กรุงเทพฯ

การศึกษา

ศ.นพ.ประเวศ วะสี เริ่มเรียนหนังสือตั้งแต่อายุประมาณ 5 ขวบ โดยบิดาเป็นผู้สอนหนังสือให้ด้วยตัวเอง จนกระทั่งอ่านออกเขียนได้บ้างเล็กน้อย จึงเข้าศึกษาในสถานศึกษาเป็นลำดับดังนี้

พ.ศ.2480-2485 เข้ารับการศึกษาระดับชั้นมูลและประถมศึกษาจากโรงเรียนวัดเหนือ และโรงเรียนประชาบาล ตำบลเกาะสำโรง จังหวัดกาญจนบุรี เหตุที่ต้องเข้าเรียนในระดับชั้นนี้ถึง 2 แห่ง เนื่องจากในขณะที่ ศ.นพ.ประเวศ วะสี เรียนอยู่ชั้น ป.1 บิดามารดาได้ย้ายครอบครัวจากตำบลบ้านเหนือไปทำการค้าที่ตำบลเกาะสำโรง โดยให้ ศ.นพ.ประเวศ วะสี และพี่ชายอีก 2 คน ซึ่งกำลังเรียนอยู่ที่โรงเรียนวัดเหนือ อาศัยอยู่กับป้าที่ตำบลบ้านเหนือ แต่ปรากฏว่า ศ.นพ.ประเวศ วะสี ป่วยเป็นมาลาเรียบิดามารดาจึงไปรับมารักษาตัวที่บ้านในตำบลเกาะสำโรง เมื่อหายป่วยดีแล้ว ท่านจึงให้เข้าเรียนที่โรงเรียนแห่งใหม่ คือ โรงเรียนประชาบาล "กรรมกร-นุกูล" ตำบลเกาะสำโรง จนกระทั่งจบชั้น ป.4

ในปี พ.ศ.2485 เป็นปีที่อยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ศ.นพ.ประเวศ วะสี กำลังเรียนอยู่ชั้น ป.4 นั้นเป็นปีที่ญี่ปุ่นบุกไทย รัฐบาลให้นักเรียนชั้นชั้นหมดทั่วประเทศโดยไม่มีการสอบ มีผู้เรียกชั้นการเรียนในปีนั้นว่าเป็น "รุ่นโตโจสงคราม" (ประเวศ วะสี, 2532ข)

พ.ศ.2485 - 2490 เข้าศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนประจำจังหวัดกาญจนบุรี "วิสุทธิรังษี" ขณะนั้นเมืองกาญจน์ เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ญี่ปุ่นเข้าไปอยู่ ในช่วงนั้นมีการสู้รบทำสงครามกันอยู่เสมอ ทำให้โรงเรียนที่ ศ.นพ.ประเวศ วะสี เรียนอยู่ต้องปิดลง ขณะนั้น ศ.นพ.ประเวศ วะสี เรียนอยู่ในระดับ ม.3 เมื่อโรงเรียนปิด ครูบัพัญญัติซึ่งเป็นครูในโรงเรียนวิสุทธิรังษี ได้รับอาสาพานักเรียนที่ต้องการเรียนต่อไปเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี เมื่อไปเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรีได้สองอาทิตย์ ญี่ปุ่นนำระเบิดมาทิ้งทั่วเมืองราชบุรี ครูบัพัญญัติต้องนำนักเรียนหนีสงครามกลับมาที่เมืองกาญจน์

หลังจากที่หนีสงครามจากราชบุรีแล้ว ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้กลับมาอยู่บ้านที่กองมสมสัตว์กาญจนบุรี โดยไม่ได้ไปโรงเรียนอีกเลย จนกระทั่งโรงเรียนบูรพาวิทยา จังหวัดนครปฐม

เปิดรับสมัครนักเรียนท่านจึงไปสอบ จึงกลับไปอยู่บ้านที่กองมสมถ์ จนกระทั่งกลางปี พ.ศ.2488 จึงไปเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่นครปฐม ท่านต้องเรียนช้ากว่าเพื่อนๆ รุ่นเดียวกันไปหนึ่งเทอม เนื่องจากสมัยนั้นการติดต่อสื่อสารกันไม่สะดวกและที่บ้านของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี อาศัยอยู่ห่างไกลมาก ทำให้ท่านไม่ได้รับรู้ข่าวสารต่างๆ แต่ด้วยความมีมานะพยายามในการศึกษาหาความรู้ ท่านจึงสามารถเรียนตามเพื่อนได้ทัน และสอบปลายเทอมกลางได้เป็นอันดับที่ 1 ของระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนพระปฐมวิทยา ซึ่งขณะนั้นตรงกับปี พ.ศ.2488

ในปี พ.ศ.2488 โรงเรียนที่เมืองกาญจน์ "วิสุทธิรังษี" ได้เปิดเรียนเมื่อต้นเทอมปลาย ศ.นพ.ประเวศ วะสี ขณะนั้นเพิ่งสอบผ่านชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนพระปฐมวิทยา แต่ท่านได้เลือกสอบชั้น ม.5 และสามารถสอบได้ เข้าเรียนในระดับชั้น ม.5 สรุปว่าในปีนั้นท่านเรียน ม.4 หนึ่งเทอม ม.5 หนึ่งเทอมเท่านั้น จนกระทั่งจบชั้น ม.6 จากโรงเรียนประจำจังหวัดกาญจนบุรี "วิสุทธิรังษี" ในปี พ.ศ. 2490

พ.ศ.2490-2492 ศ.นพ.ประเวศ วะสี เข้าศึกษาในระดับเตรียมอุดมศึกษาจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษากรุงเทพมหานคร ซึ่งท่านต้องพยายามศึกษาวิชาภาษาอังกฤษด้วยตัวเอง จนกระทั่งเมื่อเรียนเตรียมอุดมปีที่ 2 ท่านสามารถหาคะแนนสอบวิชาภาษาอังกฤษได้สูงสุดในห้องเรียน

พ.ศ.2492-2494 ศ.นพ.ประเวศ วะสี เข้าศึกษาระดับแพทยศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะนั้นการศึกษาระดับแพทยศาสตร์ได้ถือปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์กับประเทศไทย ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการให้จัดตามข้อตกลงได้เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2467 ซึ่งข้อตกลงในด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาแพทย์ในปี พ.ศ.2466 เปลี่ยนเป็นรูปแบบใหม่คือ

ชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 เปลี่ยนเป็นเตรียมแพทย์ปีที่ 1 และ ปีที่ 2 เรียนที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่หอวัง ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชั้นปีที่ 3 ปีที่ 4 ปีที่ 5 ปีที่ 6 เปลี่ยนเป็นแพทย์ชั้นปีที่ 1 ปีที่ 2 ปีที่ 3 และ ปีที่ 4 เรียนที่คณะแพทยศิริราชพยาบาล (โรงพยาบาลศิริราช;2526)

ขณะที่ ศ.นพ.ประเวศ วะสี เข้าศึกษาในระดับเตรียมแพทย์ จึงได้เข้าไปศึกษาที่ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นระยะเวลา 2 ปี และขณะนั้นมีโรงเรียนแพทย์ 2 แห่ง คือ ที่ศิริราช และที่จุฬาลงกรณ์ เดิมศิริราชเป็นโรงเรียนแพทย์แห่งเดียว และจุฬาฯเป็นโรงเรียนเตรียมแพทย์เท่านั้น

โรงเรียนแพทย์ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เปิดเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ.2490 เหตุที่คณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณ์เกิดขึ้น เนื่องจากในปี พ.ศ.2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จไปพระราชทานปริญญาบัตรแก่แพทย์ และพยาบาลที่โรงพยาบาลศิริราช แล้วทรงแสดงพระราชประสงค์จะใคร่ให้มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้ผลิตแพทย์ให้มากยิ่งขึ้นเพราะปรากฏว่ามีปริมาณไม่เพียงพอที่จะบริการประชาชน

พ.ศ.2494-2498 ศ.นพ.ประเวศ วะสี เข้าศึกษาแพทยศาสตร์ จากคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ในการคัดเลือกนักศึกษาเตรียมแพทย์ศาสตร์ให้เข้าเรียนในโรงเรียนแพทย์ สมัยนั้นคัดเลือกโดยใช้วิธีการจับฉลาก และ ศ.นพ.ประเวศ วะสี จับฉลากได้ไปเรียนที่ศิริราช การเรียนที่ศิริราชเป็นการเรียนที่หนักมาก ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า

"การเรียนที่ศิริราชนั้นชั่วโมงเรียนแน่นเอียดทั้งวัน และอาจารย์เจ้าจี้จ้ำไซ ควบคุมโดยใกล้ชิด เป็นการเรียนที่หนักที่สุดในชีวิต หนักเหมือนจะละลายตัวลงไป เพราะมีรายละเอียดที่ต้องท่องจำมากมายและการเรียนก็ก้าวหน้าไปเร็ว มีการสอบเก็บคะแนนอยู่เสมอ จะบ่นบ่อยๆเลยแล้วไปแก๊งข้อสอบเอาปลายปีไม่ได้ ต้องหางานหนักตลอดปี"(ประเวศ วะสี, 2532ข)

จากความสามารถ ความสนใจ ตั้งใจ และลักษณะที่ชอบค้นคว้าหาหนังสืออ่านเพิ่มเติม จากที่เรียนแล้วและยังไม่ได้เรียน ทำให้ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้รับรางวัลเหรียญทองในฐานะที่ได้รับคะแนนเป็นที่ 1 ตลอดหลักสูตร และท่านยังได้รับทุนการศึกษาของพระยาอุเทนเทพโกสินทร์ ที่ได้ตั้งไว้ สำหรับนักเรียนแพทย์ที่สอบได้เป็นอันดับหนึ่งของทุกชั้นปีอีกด้วย

พ.ศ.2500-2503 ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้รับพระราชทานทุนจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชถึงสองครั้ง โดยครั้งแรกได้รับพระราชทานทุนส่วนพระองค์ ให้ไปศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาโลหิตวิทยา ที่มหาวิทยาลัยโคโรลาโด ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้ง มูลนิธิ "อานันทมหิดล" ศ.นพ.ประเวศ วะสี

จึงโอนเป็นนักเรียนทุนอนันตมหาดล "มูลนิธิอนันตมหาดล" นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นผู้ก่อตั้ง เมื่อปี พ.ศ.2502 (ประเวศ วะสี, 2532ข)

ในขณะที่ท่านเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยโคโลราโดนั้น ท่านเรียนและทำงานอย่างหนักจนกระทั่งได้มีผู้เขียนถึงท่านในหนังสือ ของภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยโคโรราโด ค.ศ.1933-1985 ที่หน้า 105 ตีพิมพ์ข้อความไว้ดังนี้

The Training program was boosted by three-year stay of Dr. Prawase Wasi. The first of the King's Scholars from Thailand to receive special Training in hematology at the University of Colorado. He was a dynamic high intelligent individual who worked seven days and night a week. He published six papers.

จากข้อความข้างต้นเป็นการกล่าวยกย่องการทำงานของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ว่าเป็นบุคคลที่มีความฉลาด สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ท่านทำงานอย่างหนักตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน ในการไปศึกษาครั้งนี้ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเกิดลิวคีเมีย (มะเร็งในเม็ดเลือดขาว) ในหนู โดยมี ดร.แมทธิว บล๊อค เป็นที่ปรึกษา

ในปี พ.ศ.2502-2504 ได้ไปศึกษาวิชาพันธุศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ ในการศึกษานี้ท่านก็ได้รับทุนจากมูลนิธิอนันตมหาดลเช่นกัน และจากการไปเรียนวิชาพันธุศาสตร์ที่ลอนดอนนั้น ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่องานวิจัยที่ท่านได้ทำการค้นคว้าในประเทศไทยอย่างมาก

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

พ.ศ.2498-2500 หลังจากที่ได้ ศ.นพ.ประเวศ วะสี จบแพทยศาสตรบัณฑิตที่ศิริราชในปี พ.ศ.2498 แล้ว ท่านก็ได้สมัครเป็นแพทย์ประจำบ้าน ประจำภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทย์

ศาสตราจารย์ ศิริราช ในขณะที่เดียวกันท่านก็ได้ทำการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเลือด โดยเป็นผู้ช่วยในการวิจัยของศาสตราจารย์ คุณหญิงสุภา ณ นคร ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง ฮีโมโกลบินผิดปกติ จากการเป็นผู้ช่วยในการวิจัยครั้งนั้น ทำให้มีผลต่อการตัดสินใจของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ในการเลือกศึกษาสาขาโลหิตวิทยาในระดับดุษฎีบัณฑิต ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา

พ.ศ.2504 หลังจากที่ท่านจบการศึกษา ระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต จากต่างประเทศ ท่านกลับมารับตำแหน่งอาจารย์โท

พ.ศ.2506 ได้รับตำแหน่งอาจารย์เอก

พ.ศ.2512 ได้รับรางวัลเจ้าพระยาพระสมเด็จสุเรนทราธิบดี ในฐานะครูแพทย์ที่ดี เป็นคนแรกของคณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล

พ.ศ.2515 ได้รับตำแหน่งอาจารย์ชั้นพิเศษ

พ.ศ.2519 ได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์

พ.ศ.2522 จนถึงปัจจุบัน ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งอธิการบดี ฝ่ายพัฒนาและวางแผนมหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ.2528 ได้รับตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

นอกจากตำแหน่งดังกล่าวแล้ว ศ.นพ.ประเวศ วะสี ท่านยังได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ อีกมากมายดังนี้

- กรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการแพทยศาสตร์ มูลนิธิ "อนันตมหิดล"
- กรรมการอำนวยการแพทย์สมาคม
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภามหาวิทยาลัยมหิดล
- กรรมการศิริราชมูลนิธิ และมูลนิธิมหาวิทยาลัยศิริราช
- กรรมการมูลนิธิโกมลคีมทอง
- บรรณาธิการนิตยสาร "หมอชาวบ้าน"
- รองประธานมูลนิธิหมอชาวบ้าน

- ที่ปรึกษาที่ปรึกษาคณะกรรมการประสานงานองค์การเอกชน เพื่อการสาธารณสุข

มูลฐาน

- ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานการแพทย์และสาธารณสุข
- คณะทำงานเรื่องการควบคุมโรคโลหิตจาง ขององค์การอนามัยโลก-เจนีวา
- ผู้จัดการมูลนิธิเด็ก
- กรรมการผู้เชี่ยวชาญโรค ธาลัสซีเมีย ของคณะกรรมการมาตรฐานโลหิตวิทยา

ระหว่างประเทศ

- คณะกรรมการที่ปรึกษาวิจัยทางการแพทย์ องค์การอนามัยโลกส่วนภูมิภาคเอเชีย

อาคเนย์-เดสลี และอื่นๆ อีกมากมาย

การดำรงตำแหน่งกรรมการ และงานบริหารในองค์การต่างๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ ตลอดจนถึงระดับโลกหลายต่อหลายอย่าง สถาบันและคณะแสดงให้เห็นถึงความพยายามของท่านที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของสังคมมนุษย์อย่างแท้จริง (สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, 2529)

ผลงาน

พ.ศ. 2505 ท่านได้รับทุนวิจัยจากกระทรวงสาธารณสุข และทุนวิจัยของ China Medical Board จึงได้ทำการวิจัยธรรมชาติของเลือด เกี่ยวกับความผิดปกติของ เม็ดเลือดแดง เนื่องจากกรรมพันธุ์ ที่ก่อให้เกิดโรคโลหิตจาง ที่เรียกว่าโรคธาลัสซีเมีย

ท่านยังได้พบต่อไปอีกว่า วิธีการทางพันธุวิศวกรรมศาสตร์จะช่วยได้ในอนาคต ส่วนการรักษาป้องกันต้องใช้วิธีตรวจทารกในครรภ์ว่าเป็นโรคนี้หรือไม่ ถ้าเป็นก็ต้องมีกฎหมายเปิดช่องทางให้พ่อแม่ท่านทั้งได้ เพราะโรคนี้ทำให้ผู้ป่วยทุกข์ทรมานและสิ้นเปลืองมาก ซึ่งผลการวิจัยทางวิชาการของเป็นที่ยอมรับในวงการวิชาการทั้งภายในและต่างประเทศ ท่านต้องเดินทางไปบรรยาย ณ มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยหลายแห่งเกือบทุกทวีปทั่วโลก บทความวิชาการทางโลหิตวิทยาของท่านได้รับการตีพิมพ์ในวารสารต่างประเทศมากกว่า 150 เรื่อง นอกจากนั้นท่านยังได้แต่งตำรา

โลหิตวิทยา 1 เล่ม และ คู่มือโลหิตวิทยาอีก 1 เล่ม (สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, 2529)

จากการปฏิบัติงานในด้านการค้นคว้าอย่างจริงจัง และจากผลงานการวิจัยที่มีประโยชน์ ต่อวงการแพทย์และมนุษยชาติทั่วโลก ทำให้ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิ หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศในด้านทุนการวิจัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิ อนันตมหิตล สร้างตึก "อนันนราช" พระราชทานให้เป็นที่ยุทธศาสตร์การค้นคว้าวิจัยและทำการสอน ที่สำคัญ องค์การอนามัยโลกได้ถือเอาสถาบันแห่งนี้ เป็นศูนย์สำหรับฝึกแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ทางด้าน โลหิตวิทยาสำหรับนานาประเทศ

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ทุนวิจัยของ National Institute of Health เป็นทุนวิจัยที่ได้รับมาจนถึงปัจจุบันนี้

จากการปฏิบัติงานในฐานะอาจารย์สอนนักศึกษาแพทย์ ท่านอุทิศกำลังกาย และกำลัง ใจให้แก่การสอนอย่างแท้จริง มิได้ปลุกฝังเฉพาะความรู้ด้านการแพทย์แก่นักศึกษาเท่านั้น ท่านเน้น หนักทางด้านคุณธรรม มนุษยธรรม และทัศนคติต่อการเอาใจใส่ต่อการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บของคน ไข้เท่ากับการรักษา ศ.นพ.ประเวศ วะสี จึงได้ร่วมกับคณาจารย์ปรับปรุงหลักสูตร วิธีการสอน รวมทั้งเขียนตำราและคู่มือช่วยนักศึกษา เสนอแนะให้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแพทย์ใหม่ เน้น เรื่องมนุษยธรรมเป็นหลัก โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ ท่านเน้นหนักให้ การศึกษาแพทย์เป็นการบริการท้องถิ่นและควรเริ่มครั้งแรกที่ชุมชนไม่ใช่ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ส่วนการฝึกงานแพทย์ที่จะมุ่งฝึกงานในโรงพยาบาลใหญ่ ๆ ก็ควรเปลี่ยนมาเป็นการฝึกงานในโรง พยาบาลระดับอำเภอหรือจังหวัดที่ขาดแคลนแพทย์ นักศึกษาเองก็สามารถติดตามการศึกษาทาง การแพทย์ได้อย่างใกล้ชิด ขณะเดียวกันก็จะได้เรียนรู้และเผชิญสภาพปัญหาที่เป็นจริงในปัจจุบัน (สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, 2529)

จากการปฏิบัติงานของศ.นพ.ประเวศวะสี และแนวคิดที่ท่านแสดงออกไม่ว่าจะเป็น การทำงาน ผลงาน และแนวคิดในการปรับหลักสูตรแพทย์ใหม่ ล้วนแต่จะยังประโยชน์ให้แก่ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศทั้งสิ้น เพราะจะเห็นได้ว่าหากได้มีการนำมาปฏิบัติตามแนวคิดของ

ท่านเรื่องหลักสูตรใหม่ ปัญหาเรื่องการขาดแคลนแพทย์ที่จะให้บริการแก่ประชาชนในชนบทที่ห่างไกลจะหมดไป และประชาชนก็จะมีสุขภาพที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในอีกหลายๆ ด้านก็ต้องดีตามไปด้วยเพราะเมื่อคนมีสุขภาพดี จะทำให้มีกำลังในการทำงานสามารถที่จะศึกษาหาความรู้แสวงหาช่องทางในการพัฒนาอาชีพที่ดียิ่งขึ้น เมื่อมีสุขภาพดีทำงานได้ก็จะทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ปัญหาความอดอยากยากจนก็จะหมดไป หากพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่าแนวคิดของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี จะมีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้นท่านยังพยายามที่จะกระจายความรู้ให้กับประชาชนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตหนังสือ เอกสารการอบรมให้กับพระภิกษุสงฆ์ และประชาชนทั่วไป จะเห็นได้ว่านอกจากท่านเป็นอาจารย์สอนให้กับนักศึกษาแพทย์แล้ว ท่านยังเป็นผู้ที่ให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไปโดยไม่เลือกว่าผู้นั้นจะเป็นใครดังที่ท่านได้กล่าวไว้

สาธารณสุขจะดีขึ้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับมือแพทย์เท่านั้น แพทย์เป็นด่านสุดท้ายที่จะแก้ปัญหาการเจ็บไข้ได้ป่วย สุขภาพอนามัยที่ดีต้องมาก่อน ทุกคนควรทำให้สาธารณสุขดีขึ้นคือเป็นหมอชาวบ้านนั่นเอง (กรมวิชาการ, 2525)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวคิดของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ที่จะทำให้ประชาชนรู้จักเอาใจใส่รักษาสุขภาพเบื้องต้นของตนเองได้ จากแนวคิดนี้ท่านได้ร่วมกับมูลนิธิโกมลคีมทอง และพระธรรมเจดีย์ เจ้าอาวาสวัดทองนพคุณ วางหลักสูตรอบรมเรื่องการสาธารณสุขมูลฐานแก่พระภิกษุขึ้นในปี พ.ศ. 2518 และต่อมาท่านเป็นผู้ประสานงานของโครงการอบรมพระภิกษุสงฆ์ในเรื่องดังกล่าว ซึ่งจัดที่วัดสามพระยาไปแล้ว 17 รุ่น ในปี พ.ศ. 2525 นอกจากนี้ยังจัดอบรมให้แก่บุคลากรในชุมชน เช่น ตำรวจชายแดน เป็นต้น

การที่มูลนิธิโกมลคีมทอง มีความเห็นสอดคล้องและร่วมโครงการจัดอบรมกับ ศ.นพ.ประเวศ วะสีนั้น เนื่องจากแนวความคิดของท่าน ตรงกับวัตถุประสงค์ของมูลนิธิดังนี้ (งานข้อมูลและเผยแพร่, 2529)

1. เพื่อกระตุ้นเตือน ส่งเสริม รักษา และช่วยเหลือให้บุคคลสำนึกในความเสียสละเพื่อสังคม ไม่หาความรู้ มีอุดมคติ มีความกล้าหาญ และมีความเป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง
2. เพื่อให้ช่วยเหลือในการจัดตั้งโรงเรียนชุมชน หรือกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาซึ่ง

มีลักษณะคล้ายคลึงหรือเหมือนกับกิจกรรมโรงเรียนชุมชน

3. เพื่อให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้งโรงเรียนชุมชน หรือกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นของส่วนบุคคลหรือคณะบุคคลที่มีจุดมุ่งหมายเกี่ยวกับการศึกษา

4. เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลหรือสถานศึกษา โดยการให้ทุนการศึกษา อุปกรณ์ทรัพย์สินใดๆ หรือด้วยประการใดอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลหรือสถานศึกษานั้น

5. เพื่อส่งเสริมศิลปวิทยา วัฒนธรรม หรือการสังคมสงเคราะห์

จากวัตถุประสงค์ของมูลนิธิโกมลคีมทอง ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ศ.นพ. ประเวศ วะสี ในการที่จะให้การสนับสนุนร่วมมือและดำเนินการกับบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ ที่จะปฏิบัติการเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อเป็นการพัฒนามนุษย์ ให้เป็นบุคคลที่มีความรู้สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองและสังคม ให้รอดพ้นจากสภาพปัญหาต่างๆ ในชีวิต และยังช่วยให้ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมให้ดีขึ้น

ในด้านการกระจายความรู้ทางด้านการแพทย์ และสาธารณสุขพื้นฐานที่ ศ.นพ. ประเวศ วะสี ทำความคู่ไปกับการจัดอบรมให้แก่ประชาชนคือ ท่านได้เขียนบทความ และหนังสือ มีทั้งที่ท่านเขียนผู้เดียวและเขียนร่วมกับผู้อื่นมากกว่า 100 เรื่องเช่น คู่มือดูแลสุขภาพสุขภาพสำหรับประชาชน สาธารณสุขกับพุทธธรรม หมอประจำบ้าน และบันทึกเวชกรรมไทย ฯลฯ นอกจากนั้นท่านยังจัดทำนิตยสารหมอชาวบ้าน ซึ่งเริ่มตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 โดยท่านเป็นทั้งเจ้าของและบรรณาธิการ (กรมวิชาการ, 2525) มูลนิธิหมอชาวบ้าน ก่อตั้งเมื่อเดือน กุมภาพันธ์ 2524 จัดทะเบียนเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2524 โดยมี เสริม พงษ์แก้ว เป็นประธานมูลนิธิ ซึ่งมีวัตถุประสงค์และกิจกรรมดังนี้ (งานข้อมูลและเผยแพร่, 2529)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมสนับสนุน และดำเนินงานในการกระจายความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นทางการแพทย์ และการสาธารณสุขอื่นๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถดูแลสุขภาพตนเอง และครอบครัวกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ได้

2. เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลหรือคณะบุคคลต่างๆ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการสาธารณสุขเบื้องต้น

3. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการค้นคว้าการวิจัยทางการแพทย์ ที่เหมาะสมสำหรับ
ชาวบ้าน

4. ร่วมมือกับองค์การการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์
กิจกรรมของมูลนิธิหมอชาวบ้าน

1. โครงการอบรมพระสงฆ์ร่วมกับวัดสามพระยา ประสานงานกับวัดสามพระยา จัด
หาวิทยากรทางด้านสาธารณสุขมูลฐาน และการติดตามผลการอบรมในวัดเขตภาคกลาง และภาค
เหนือ

2. โครงการอบรมพระสงฆ์ร่วมกับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดหาวิทยากรทาง
ด้านสาธารณสุขและการพัฒนา ร่วมติดตามการอบรมในวัดทั่วไปในเขตชนบท

3. เผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุขทางวิทยุ และนิตยสาร "หมอชาวบ้าน"

จากความเป็นเลิศทางด้านวิชาการแพทย์ ความมีคุณธรรม ความสนใจต่อปัญหาของ
ประชากรทั้งในเมืองและชนบท พร้อมทั้งลักษณะการทุ่มเทการทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วน
รวม ทำให้ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้รับรางวัลที่เป็นเกียรติประวัติมากมายดังนี้

เกียรติประวัติ

ในปี พ.ศ. 2524 คณะกรรมการมูลนิธิรามอนแมกไซไซประเทศฟิลิปปินส์ ได้พิจารณา
มอบรางวัล แมกไซไซ สาขาบริการรัฐให้ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ในฐานะที่ได้อุทิศตนเพื่องานวิจัย
ทางการแพทย์ มูลนิธิแมกไซไซ ได้กล่าวถึงความสำเร็จของท่านในโลกเกี่ยวกับการถ่ายทอดทาง
พันธุกรรมของโรคที่พบในหมู่คนไทยที่เรียกว่า "อัลฟาธาลัสซีเมีย" และ มูลนิธิแมกไซไซ สดุดี
เกียรติคุณท่านว่า เป็นผู้ทำวิจัยทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ และพยายามกระตุ้นให้วิชาชีพแพทย์
กระจายบริการสาธารณสุขไปสู่คนยากจน ซึ่ง ศ.นพ.ประเวศ วะสี กล่าวไว้ในตอนหนึ่งของคำ
กล่าวตอบในการรับรางวัลว่า

ทุกวันนี้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีความทุกข์ ยากจนและมีอาหารไม่พอรับประทาน
ขาดการศึกษาที่เหมาะสม สุขภาพทรุดโทรม อันเนื่องมาจากการขาดความเอาใจ

ไว้ในเรื่องสุขภาพที่ดีพอ หรือไม่สามารถช่วยตนเองได้ ก็น่าจะมีการช่วยเหลือในระดับชาติโดยการอบรมพัฒนาบุคคล หรือนำความรู้ที่มีอยู่แล้วนั้นมาสร้างคุณภาพที่ดีให้แก่ทุกคนในอนาคตอันไม่ไกลนี้...ประเทศไทยมีโรงพยาบาลใหญ่ๆ หลายแห่ง ซึ่งประกอบด้วยแพทย์ที่มีชื่อเสียงและเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เป็นจำนวนมาก แต่โรงพยาบาลเหล่านี้มีคนไข้มากกว่าที่จะให้การดูแลรักษาที่ดีหลังจากคนไข้ต้องเสียเวลาเดินทางเป็นระยะทางไกลๆ มาโรงพยาบาลเสียค่าใช้จ่ายสูงและยังต้องมารอแพทย์ด้วยความทรมาณแล้วก็ตาม แต่ก็จะได้รับการตรวจอาการจากแพทย์เพียงคนละ 1-2 นาที เท่านั้น แสดงให้เห็นว่ามีใช้เป็นการรักษาที่ดี คนไข้ส่วนใหญ่ที่เข้ามารักษานั้นอยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาล ดังนั้นภาพพจน์ของการแพทย์ในประเทศไทยก็คือการรักษา ยังเข้าไม่ถึงคนส่วนใหญ่ และบริการที่คนส่วนน้อยได้รับเป็นบริการในระดับแถว ซึ่งก็เหมือนกับประเทศอื่นๆ อีกหลายประเทศ ระบบสาธารณสุขไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะไปเน้นการสร้างโรงพยาบาลใหญ่ๆ มากกว่าการวางรากฐานการสาธารณสุขในชุมชน

ด้วยเหตุนี้ ศ.นพ.ประเวศ วะสี จึงมีความเห็นเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขของประเทศไทยว่า

เป็นความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องขยายบริการสาธารณสุขออกไปให้ถึงประชาชนด้วยวิธีการสร้างสาธารณสุขมูลฐานและศูนย์สาธารณสุขขนาดเล็กที่บ้านคนขึ้น...สาธารณสุขจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับมือแพทย์เท่านั้น แพทย์เป็นด่านสุดท้ายที่จะแก้ปัญหาความเจ็บไข้สุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชนต้องมาก่อน ทุกคนควรทำให้สาธารณสุขดีขึ้น คือทุกคนเป็นหมอได้ เป็นหมอช่วยดูแลตนเองและคนใกล้เคียงได้ นั่นคือเป็นหมอชาวบ้านนั่นเอง (กรมวิชาการ, 2525)

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ที่ท่านมองเห็นสภาพสังคมที่ยังบกพร่องในด้านการกระจายการบริการของหน่วยงานของรัฐ และเอกชนได้อย่างทั่วถึง และการขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเองของประชาชน ด้วยสาเหตุดังกล่าว ท่านจึงได้เสนอแนวทางในการแก้ไขโดยการกระจายความรู้ และฝึกให้ประชาชนในหมู่บ้านรู้จักการดูแลสุขภาพตนเองและผู้อื่นได้ ซึ่งหากสังคมเป็นเช่นนั้นได้ปัญหาสาธารณสุขที่มีอยู่มากมายในปัจจุบันก็จะค่อยๆ หดหายไป

ในปี พ.ศ.2526 ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้รับเลือกให้เป็นนักวิทยาศาสตร์ดีเด่น ประจำปี โดยที่คณะกรรมการได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณวุฒิ และคุณสมบัติของ นักวิทยาศาสตร์ที่ดี เป็นผู้ที่กล้าหาญทางจริยธรรม เตือนสติสังคมทั้งด้วยการกระทำและแนวความคิด อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยมิได้หวังผลตอบแทน และยังตั้งใจทำงานอย่างจริงจัง มีชีวิตครอบครัวที่สันโดษและมีความสุข (สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ, 2529) การที่ ศ.นพ. ประเวศ วะสี สามารถพิสูจน์ให้คนไทยและชาวโลก ได้เห็นถึงความสามารถและความจริงจัง ในการทำงานเพื่อสังคม คณะกรรมการเผยแพร่ผลงานดีเด่นของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงยกย่อง ศ.นพ.ประเวศ วะสี ให้เป็นนักวิทยาศาสตร์ดีเด่น ประจำปี พ.ศ.2526

ในปี พ.ศ.2528 ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้รับเลือกจากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติสำนักนายกรัฐมนตรีให้ได้รับตำแหน่ง "บุคคลดีเด่นของชาติ สาขาการแพทย์" เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้อนุชนได้ตระหนักถึงหน้าที่ต่อสังคม และความภาคภูมิใจของมนุษย์ในอันที่จะช่วยเพื่อนมนุษย์ให้มีชีวิตที่ดีขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ.2530 ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้รับเลือกให้เป็น "นักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ" ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และใช้ความสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ แก่มนุษยชาติจนเป็นที่ยอมรับของทั่วโลก

อุปนิสัย

ในด้านลักษณะอุปนิสัยของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี นั้น นับได้ว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความสุภาพ ไม่ถือตัว มีลักษณะเป็นมิตรไมตรี และพร้อมที่จะให้ความกระจ่างในเรื่องต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางแก่ทุกๆ คน โดยที่ ส.ศิวรักษ์ ได้กล่าวถึงอุปนิสัยของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ว่า (ส.ศิวรักษ์, 2519)

"อาจารย์ประเวศ วะสี เป็นสามัญชนคนธรรมดา สุภาพอ่อนน้อม ถ่อมตนแม้จะมันคงแต่ไม่ก้าวร้าวใครต่าหน้าตีเงิน วิพากษ์วิจารณ์มักน้อมรับ ถึงจะโต้ตอบก็อย่างนุ่มนวล" และ ส.ศิวรักษ์ ยังกล่าวถึงการปฏิบัติตนของท่านอีกว่า

"อาจารย์หมอประเวศ วะสี นับว่าเป็นครูแพทย์ที่อุทิศกำลังกาย กำลังใจให้แก่การสอนและการวิจัย โดยไม่มีเวลาที่จะเปิดคลีนิคส่วนตัวหาลาไพบ์แพทย์อื่นๆ การรักษาพยาบาลในโรงพยาบาล ก็เป็นไปด้วยน้ำใจไมตรีต่อคนไข้ทุกถ้วนหน้า มีความอ่อนน้อมถ่อมตนกับศิษย์และผู้ร่วมงาน ตลอดจนนักการภารโรง รวมถึงคนใช้นานาภา ซึ่งก็ต่างพากันสรรเสริญคุณงามความดีของนายแพทย์ประเวศ วะสี"

นอกจากนั้น ส.ศิวรักษ์ ยังกล่าวถึงลักษณะของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. อาจารย์ประเวศ วะสี เป็นนักเรียนอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะจบการศึกษามาชั้นไหน แต่ยังรักการเรียนอยู่เสมอ และยังเรียนก็ยิ่งพัฒนาความคิดและจิตใจไปในทางรับใช้เพื่อนมนุษย์ยิ่งขึ้นทุกที
2. ท่านเป็นสามัญชนคนธรรมดา มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย สุขภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน มีชีวิตครอบครัวอย่างสันโดษ
3. ท่านเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม และยินดีขันอาสาทำงานชนิดลงแรง ลงกำลังอย่างปิดทองหลังพระมาโดยตลอด ยกย่องครูอาจารย์และจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่างเป็นชีวิตจิตใจ ความคิดริเริ่มที่สำคัญได้แก่ การหาทางฝึกแพทย์โดยให้แพทย์เห็นความสำคัญของชาวบ้าน ให้ความสำคัญแก่ชนบทในการมีส่วนร่วมดูแลรักษาตนเอง
4. ท่านเป็นแรงกระตุ้นให้แพทย์รุ่นใหม่ หันมาสนใจในด้านบริสุทธจริยธรรม รวมกันอาสาออกไปอยู่ตามชนบททุรกันดาร เพื่อรับใช้ประชาชนอย่างไม่เห็นแก่ตัว
5. และที่สำคัญที่สุด คือ ท่านเป็นพุทธศาสนิกชน ที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมตามบาท ศาสดา

จากความคิดเห็นของ ส.ศิวรักษ์ ที่กล่าวถึง ศ.นพ.ประเวศ วะสี และจากการที่ผู้วิจัย ได้มีโอกาสเข้าพบสัมภาษณ์ท่าน ได้พบว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความฉลาดหลักแหลม มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร และมานะพยายาม สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จนประสบความสำเร็จในการศึกษา นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้ไม่อยู่ในธรรมะ เป็นบุคคลที่มีความเมตตา กรุณา และเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป

ส่วนในด้านอาชีพการงาน ท่านสามารถปฏิบัติได้อย่างเยี่ยมยอด หากผู้ใดเปรียบเทียบกับ
ได้ยาก กล่าวคือ ท่านเป็นผู้ทำงานจริงจังและจริงจัง อุทิศทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสมอง
เพื่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติทั่วไป โดยการให้ห้ทั้งความรู้คู่คุณธรรม ในด้านการรักษาสุขภาพ
อนามัยของตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์ และข้าราชการ
ทหาร ตำรวจ โดยการจัดอบรม และเผยแพร่ความรู้ด้วยเอกสาร หนังสือ จนเป็นที่ยกย่องยอมรับ
นับถือของวงการต่างๆ และบุคคลทั่วไป

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย